

GELOOF in LOCHEM

KERKENVISIE

**24 gebouwen
met elk een
eigen verhaal**

Religieus erfgoed
in Lochem:
herkenbare
bakens

Geloof in Lochem

De gemeente Lochem is rijk aan religieus erfgoed. In onze mooie gemeente hebben we 24 gebouwen die als kerk, verenigingshuis, synagoge of moskee in gebruik zijn of waren. Een aantal gebouwen heeft inmiddels geen religieuze functie meer. De verwachting is dat in de komende jaren meer kerkgebouwen gaan sluiten. Dat vraagt om een visie met inbreng uit het veld. Deze is er nu.

Teruglopende ledenaantallen, minder kerkbezoek of samengaan van gemeenten zijn de hoofdredenen voor kerksluiting. Het vinden van een goede nieuwe bestemming is niet heel eenvoudig. Want kerkgebouwen werden gebouwd voor een speciaal doel: de eredienst.

Gelukkig zijn er al veel voorbeelden van kerken in Nederland waarbij het is gelukt om een nieuwe (maatschappelijke) bestemming te vinden. Het vooruitzicht van sluiting heeft impact op de eigen kerkelijke gemeenschap en op 'omstanders'. De omwonenden en het publiek die de kerk als vertrouwd beeld willen behouden. Want een kerkgebouw is vaak het baken in een kern.

Wij hebben een kerkvisie laten maken met het oog op een duurzame toekomst van deze gebouwen. De cultuurhistorische waarden hebben wij in tekst en in beeld vastgelegd in dit magazine. Eigenaren, gebruikers en betrokkenen brachten ideeën en ervaringen in. En gingen met elkaar in gesprek over de kansen en uitdagingen voor het behoud van dit religieuze erfgoed.

Daarnaast biedt dit magazine handvatten voor kerkeigenaren wanneer de kerk wordt onttrokken aan de eredienst. De eigenaar van het gebouw heeft hierin altijd de leiding. Wij willen eigenaren en belanghebbenden graag ondersteunen in hun zoektocht naar mogelijkheden voor een nieuwe (maatschappelijke) herbestemming.

Met deze kerkvisie hopen we recht te doen aan de belangen van alle betrokkenen. En dat we hiermee ons prachtige religieuze erfgoed op een duurzame manier voor de toekomst behouden.

Marja Eggink-Meuleman

Wethouder Ruimtelijke ontwikkeling, Wonen en Erfgoed.
Gemeente Lochem

Inhoud

8 - 47 Cultuurhistorische beschrijving van alle 24 religieuze gebouwen in Lochem

1 Dorpskerk, Almen	8
2 Witte Kerk, Lochem	10
3 Bezielend Inspiratie Centrum, Lochem	11
4 Nederlands Hervormde Kerk, Barchem	12
5 Selimiye Camii Moskee, Lochem	14
6 Rehoboth, Joppe	16
7 Kapel op 't Rijsselt, Eefde	17
8 Ontmoetingskerk, Eefde	18
9 Grote of Sint-Gudulakerk, Lochem	20
10 Zwieps Lokaal, Lochem	23
11 OLV Tenhemelopneming, Joppe	24
12 Dorpskerk, Laren	30
13 Koninkrijkszaal, Lochem	32
14 Kapel Woodbrookers, Barchem	33
15 Heilige Joseph, Lochem	34
16 Catechisatielokaal, Lochem	36
17 De Hoeksteen, Barchem	37
18 Remonstrantse Kerk, Lochem	38
19 Nederlands Hervormde Kerk, Epse	40
20 Ons Gebouw, Harfsen	41
21 Synagoge, Lochem	42
22 Elim, Laren	44
23 Bethel, Lochem	45
24 Nederlands Hervormde Kerk, Gorssel	46

6 Waarom een Kerkenvisie?

48 - 53 Het belang van religieuze gebouwen

54 Colofon

Geloof in Lochem

Waarom een kerkenvisie?

Godshuizen vormen een onmisbaar onderdeel van het karakter van onze gemeente. Het zijn niet zomaar gebouwen. Elk gebouw heeft een uniek verhaal, dat soms teruggaat tot in de Late Middeleeuwen. De huidige tijd vraagt om anders denken, willen we deze gebouwen behouden voor de toekomst.

De religieuze gebouwen in Lochem zijn niet alleen bouwwerken, maar ook herkenningspunten die ons dagelijks leven markeren. De kerken, de moskee, de synagoge: ze zijn als ankers die onze gemeenschap houvast geven. Velen van ons hebben er diensten bijgewoond, zijn er getrouwd, gedoopt, hebben er afscheid genomen van geliefden en momenten van vreugde gevierd.

Sommige panden ontvangen erkenning als gemeentelijk monument of rijksmonument, vanwege hun unieke architectuur, historische interieur of bijzondere locatie in het landschap. Hiermee benadrukken we dat zij het

behouden waard zijn. Of het nu gaat om kerken met of zonder monumentenstatus of om gebouwen die niet langer een kerkelijke functie vervullen: allemaal zijn ze van waarde voor de huidige gemeenschap en toekomstige generaties. Onze religieuze gebouwen zijn meer dan stenen en mortel; ze zijn centra van verbondenheid.

Een veranderende wereld

Het is voor velen moeilijk voor te stellen dat een godshuis zijn religieuze functie verliest. In sommige gevallen blijft de gemeenschap vitaal genoeg om het gebouw in actieve dienst te houden. In andere gevallen is het niet langer rendabel om een specifieke kerk open te houden, waardoor het nodig wordt om te zoeken naar alternatieve bestemmingen. Sommige kerken zijn recentelijk onttrokken aan de eredienst, terwijl andere al jaren op een andere manier worden gebruikt. Elk religieus gebouw heeft een eigen, uniek verhaal.

Terwijl de tijd onvermoeibaar doorgaat en de wereld om ons heen steeds verandert, vragen alle kerken om onderhoud, moeten er energierekeningen worden betaald en zijn er steeds strengere duurzaamheidseisen. Dit vraagt om een herziening van onze denkwijze, met respect voor het verleden en een visie op de toekomst. Daarom heeft de gemeente Lochem een kerkenvisie ontwikkeld.

Wat is een kerkenvisie?

Een kerkenvisie is een instrument, of misschien beter gezegd een gezamenlijke inspanning om onze

Nederlands Hervormde Kerk, Gorssel

kerken toekomst te geven. Eigenaren, inwoners, erfgoedorganisaties, de gemeente en andere belanghebbenden zetten zich hier samen voor in. We kijken niet alleen naar de godshuizen die nog in gebruik zijn, maar ook naar de gebouwen die geen religieuze functie meer vervullen of een andere bestemming hebben gekregen. Samen vormen ze ons religieus erfgoed.

De toekomst van het religieus erfgoed in Lochem ligt in de handen van ons allemaal.

De ietwat ongelukkige term 'kerkenvisie' kijkt dan ook breder dan alleen naar kerken: alle (voormalige) religieuze gebouwen komen aan bod. Een kerkenvisie is geen dwingende verplichting, maar een vrijwillige keuze. De vorm waarin de kerkenvisie gestalte krijgt, is vrij en biedt tal van mogelijkheden. De gemeente Lochem heeft bewust gekozen voor een bijzondere manier om die dialoog te openen, in de vorm van het magazine dat u nu leest: "Geloof in Lochem".

Inspiratie en informatie

Dit magazine beschrijft als eerste de cultuurhistorie van alle 24 (voormalige) religieuze gebouwen op ons grondgebied, in tekst en beeld. Bij elk gebouw staat kort de geschiedenis en is er aandacht voor bijzondere aspecten.

Aangezien geen godshuis hetzelfde is, verschillen ook de verhalen in omvang en diepgang. Ze zijn gebaseerd op schriftelijke bronnen, locatiebezoeken en gesprekken. Er zijn keuzes gemaakt uit de soms overweldigende hoeveelheid gegevens. De beschrijvingen zijn dan ook bedoeld als samenvatting van ons bestand aan religieuze gebouwen en als inspiratie voor verdiepende gesprekken.

Verderop in dit magazine vindt u specifieke informatie voor eigenaren en andere betrokkenen. We vertellen ook graag wat de gemeente Lochem voor u kan betekenen als u vragen heeft, een idee wilt delen of in contact wilt komen met anderen die zich bezighouden met ons religieus erfgoed.

Een uitnodiging

De kerkenvisie van Lochem is meer dan alleen dit magazine: het is een uitnodiging om elkaar op te zoeken en verbinding te maken. De toekomst van het religieus erfgoed in Lochem ligt in de handen van ons allemaal.

Dorpskerk Almen

Als onderdeel van de PKN beschikt de Protestantse Gemeente Almen over de Dorpskerk in Almen, ook wel de Hervormde Kerk genoemd.

“Elk weet, waar ‘t Almensch Kerkje staat,
En kent de laan, die derwaart gaat.”

Aldus schreef A.C.W. Staring in 1820, als begin van zijn beroemde streekgedicht ‘De Hoofdige Boer’. De Dorpskerk van Almen heeft een markante ingesnoerde naaldspits, die bepalend is voor het dorpsbeeld. Ook herbergt deze kerk een voor Nederlandse begrippen bijzondere grafkelder.

Oud, ouder...

De bakstenen Dorpskerk dateert grotendeels uit de 14e eeuw. De toren is mogelijk nog iets ouder en stond naar verluidt oorspronkelijk los van de kerk. In het begin was de kerk eenbeukig, met een smaller, recht gesloten koor met kruisgewelven. In 1849 werd het schip aan de noordzijde vergroot. De sluitingsmuur van het koor heeft een puntgevel en diagonaal geplaatste steunberen. In 1915 was er een restauratie. Het als consistorie werkende koor maakte weer deel uit van de kerk. Het gehele gebouw is rijksmonument.

... oudst?

Het interieur van de kerk werd in 1967 totaal vernieuwd. In het interieur staat het oudste relict: een doopvont van Bentheimer zandsteen uit de 11e eeuw. Het werd in 1834 gevonden bij graafwerkzaamheden onder de vloer van het torenportaal. Het doopvont werd weer in gebruik genomen. In het lichte interieur valt ook de donkere, eikenhouten preekstoel uit de 17e eeuw op. Boven in de toren hangen twee klokken, die in 1645 door de Zutphense klokkengieter Franciscus Hemony

zijn vervaardigd. Ze zijn allebei gemarkeerd met een ‘M’. Dit betekent dat het om monumentale klokken gaat. De Duitsers mochten deze niet vorderen tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Eeuwige rust

Tot 1829 werd men begraven in of rondom de kerk, afhankelijk van de sociale status. Tussen 1714 en 1817 is er echter ook sprake van de bijzetting van enkele voorname personen uit de geslachten Van Lintelo en Van Oyen. Dit gebeurde in een crypte, onder de kerk. Bijzonder is dat de lichamen in de doodskisten op natuurlijke wijze zijn gemummificeerd. Mogelijk doordat de kisten gedragen worden door stenen zuiltjes en houten balken, zodat er luchtstroom mogelijk wordt. In 2019-2021 werd hiernaar onderzoek gedaan. Daaruit blijkt dat het klimaat in de crypte speciaal onderhoud nodig heeft om de fragiele mummies te kunnen behouden.

Glas in lood

Een opvallend element in het interieur is het enige glas-in-loodraam, schuin achter de preekstoel. De toenmalige gemeente Gorssel schonk het in 1996 aan de kerk. Als eerbetoon aan plaatselijke schilderes Jeanne Bieruma Oosting (1898-1994), die het ontwerp voor dit raam had gemaakt. Het raam, dat de Hof van Gethsémane verbeeldt, heeft een hele praktische functie: het schermt fel zonlicht af van de preekstoel.

Exposities

De Dorpskerk wordt tegenwoordig nog volop gebruikt, zowel voor de eredienst als voor allerlei activiteiten. Zo zijn er geregeld concerten en wisselende exposities, vaak in samenwerking met of in relatie tot het tegenover de kerk gelegen Museum STAAL.

Dorpskerk • Rijksmonument
Dorpsstraat 36, Almen

Witte Kerk Lochem

De Protestantse Gemeente Lochem beschikt over twee kerken in de stad. Een daarvan is de markante Witte Kerk, op de hoek van de Paul Krugerstraat, Graaf Ottoweg en Lendekesweg.

In 1895 werd de Gereformeerde Kerk Lochem gesticht. Tien jaar later werd het kerkgebouw in gebruik genomen, naar een ontwerp van J.B. Radstake uit Enschede. De basis is een simpele zaalkerk met zadeldak en een dakruiter. Via de hoge ramen in voor- en zijgevels stroomt het licht de kerk in. In de jaren '70 van de vorige eeuw werd de kerk kenmerkend wit geschilderd.

Op de groei

De Witte Kerk is meermaals uitgebreid in de loop der jaren, om mee te groeien met de omvang van de geloofsgemeenschap. Zo werd na 1950 de naastgelegen woning aangekocht, om nevenzalen te realiseren. Tien jaar later probeerde men eerst met dubbele diensten en vervolgens met ochtendiensten in de schouwburg tegemoet te komen aan de immer groeiende schare gelovigen.

Naastliefde

Rond 1970 overwoog men om mee te betalen aan de restauratie van de Gudulakerk, zodat de Hervormde en Gereformeerde Kerk daar allebei diensten zouden kunnen houden. Deze plannen vonden toen echter geen doorgang, waardoor de gereformeerden een half decennium mede de wijk namen naar de vlakbij gelegen katholieke Heilige Joseph. In 1985 vond de laatste uitbreiding van de Witte Kerk plaats, toen de oude kosterswoning erbij werd gevoegd en de ochtendiensten weer in het eigen gebouw konden plaatsvinden.

Klaar voor de toekomst

In 2021-2022 werden de Witte Kerk en haar bijgebouwen gerenoveerd. Asbest werd verwijderd, het dak werd vervangen, aluminium kozijnen met dubbel glas werden geïnstalleerd. Schuifwanden zorgen nu voor een multifunctionele indeling van de kerkzaal, tussenzaal en ontmoetingsruimte in het oorspronkelijke gebouw.

Witte Kerk

Paul Krugerstraat 8, Lochem

Bezielend Inspiratie Centrum Lochem

Het BIC, oftewel Bezielend Inspiratie Centrum, is gevestigd in een locatie van het Apostolisch Genootschap aan de Noorderwal in Lochem.

Het complex waarvan het BIC gebruik maakt straalt, ondanks het ontbreken van klassieke elementen als een dakruiter en grote ramen, toch uit dat het van oorsprong bedoeld is als kerk. Het nu grotendeels witte (de rechtergevel is ongeschilderd), bakstenen hoofdgebouw uit 1933 heeft een relatief hoog zadeldak en een kleine uitbouw aan de voorzijde met een half schilddak: hier was oorspronkelijk de ingangspartij centraal geplaatst. Daarmee valt het zeker op tussen de andere bebouwing aan de Noorderwal.

Vrijzinnig

De apostolische beweging ontstond rond 1830 in Groot-Brittannië en stond een zo letterlijk mogelijke

interpretatie van de Bijbel voor. Nu, bijna 200 jaar later, is het Apostolisch Genootschap zoals we dat sinds 1951 in Nederland kennen juist een bijzonder vrijzinnig kerkgenootschap dat tot het religieus-humanisme gerekend kan worden. In Lochem hebben het BIC en het Apostolisch Genootschap elkaar gevonden in vergelijkbare visies, waarbij het BIC zelfstandig activiteiten opzet in het gebouw zonder tussenkomst van de eigenaar. Het BIC wordt gedragen door vrijwilligers en gebruikt de kerk als 'ontmoetingscentrum voor levenskunst en zingeving'. Met hun werkzaamheden en activiteiten draagt het BIC graag positief bij aan maatschappelijke en sociale vraagstukken in de gemeente Lochem en aan het welzijn van haar inwoners.

Bezielend Inspiratie Centrum

Noorderwal 17, Lochem

Nederlands Hervormde Kerk Barchem

De 19e-eeuwse dorpskerk van Barchem, die sinds het 150-jarig bestaan van de Hervormde Gemeente in 2011 Barchkerk wordt genoemd, is in gebruik door de Protestantse Gemeente Barchem (deel van de PKN).

De Barchkerk ligt in het hart van Barchem, aan een vijsprong van wegen. Omdat de weg naar Lochem in de 19e eeuw lang was – en soms bijna onbegaanbaar bij slecht weer – was er behoefte aan een zelfstandige Hervormde Gemeente in dit gebied. De pastorale zorg vanuit de stad bleef namelijk achter bij wat men nodig had. In 1859 werd dan ook een nieuwe kerk voorzien op het snijpunt van de buurtschappen Zwiép, Barchem en Bosheurne. In de linkerzijgevel van de Barchkerk is een gevelsteen opgenomen, waarop de datum van de eerstesteenlegging op 25 oktober 1860 te lezen is.

Opvallend en karakteristiek

Amper een jaar later was het nieuwe godshuis klaar: een eenvoudig maar opvallend neogotisch zaalkerkje was verzeen, voorzien van een karakteristieke voorgevel en getooid met een kleine houten klokkentoren. Het geheel was opgetrokken in baksteen, gemetseld in kruisverband en met een paar natuurstenen elementen. Het aanzicht van de kerk, daar waar het de bijzondere voorgevel betreft, is tot op vandaag de dag goed bewaard gebleven. De houten paneeldeuren en vensters met gietijzeren raamtraceringen zijn nog in originele staat. De zijgevels en de raampartijen daarin tonen echter de sporen van een stevige verbouwing, die het landelijke nieuws zou halen.

Een wonder

Omstreeks 1924 was het duidelijk dat de Barchkerk dusdanig bouwvallig was - met name het dak - dat er een ingrijpende verbouwing nodig was om het pand te kunnen behouden. Architect Gerrit Jan Postel, die onder andere het Woodbrookershuis had ontworpen, tekende voor dit werk. Niet alleen leidde dit tot uiterlijke

aanpassingen en verbeteringen, maar ook tot een volledig vernieuwd interieur. Op 12 juli van dat jaar berichtte een verslaggever van het landelijke avondblad Het Vaderland in lovende woorden over de verbouwing: "Er is aan dit kerkje een wonder geschied. Het is thans – met hoe eenvoudige middelen! - een van de mooiste en stemmigste dorpskerken, welke ik ken."

Barchkerk in het Midden

Gedurende de 20e en in het begin van de 21e eeuw vonden meermaals verbouwingen, aanpassingen en herinrichtingen plaats in de Barchkerk. Daarbij bleef een deel van de oorspronkelijke muur met nis, waar voor Postels renovatie de preekstoel huisde, bewaard achter een set houten deuren. Het orgel van De Hoeksteen, een voormalige kerk op steenworp afstand, is nu hier in de Barchkerk te vinden. De kerk wordt anno 2024 behalve voor de eredienst ook gebruikt door Stichting BiM (Barchkerk in het Midden), een door lokale donateurs gesteunde organisatie die culturele evenementen verzorgt in het gebouw. De opbrengsten van deze evenementen, zoals het vertonen van films tijdens BarchemBios, worden gebruikt voor het onderhoud van de buitenkant van de kerk.

 Nederlands Hervormde Kerk
Gemeentelijk monument
Borculoseweg 2, Barchem

Selimiye Camii Moskee Lochem

De Selimiye Camii Moskee staat aan de Mauritsweg, ten westen van het historische stadshart van Lochem. Deze Turkse moskee is verbonden aan de Hollanda Diyanet Vakfı (HDV), oftewel de Islamitische Stichting Nederland.

De uitgesproken islamitische architectuur die ten grondslag ligt aan de Selimiye Camii Moskee zorgt ervoor dat deze krachtig opvalt tussen de omringende bebouwing. Met name de minaret - de slanke toren naast het gebouw zelf, met een kegeldak en drie reliëfbanden nabij de spits - is iconisch te noemen.

De moskee zelf, bestaande uit twee panden, is grotendeels opgetrokken uit geelbeige bakstenen. Enkele elementen zijn opvallend uitgevoerd in afwijkende rode baksteen. Zowel die elementen als het platte dak van de moskee zijn afgewerkt met groene sierlijsten. Het ontwerp is van architect Ishak Önen.

Kleurrijk

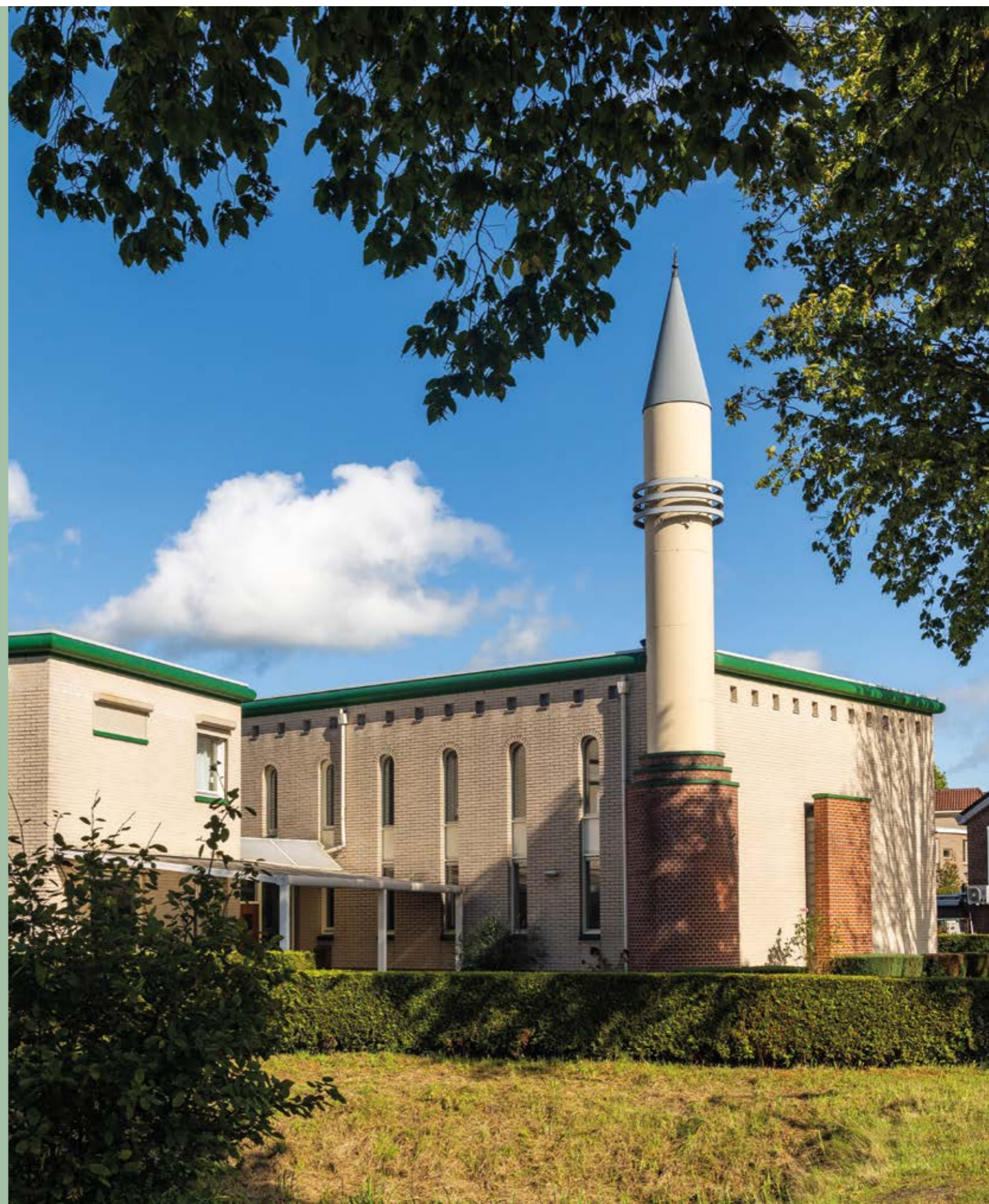
Het interieur van de moskee kent veel lichtinval, dankzij de grote ramen in de gevels en de rij vierkante vensters onder het dak. Dat licht schijnt op een bijzonder kleurrijke gebedsruimte, waar verschillende schakeringen blauw samen met wit en goud de boventoon voeren. Centraal in de muur die tegenover de ingang ligt, bevindt zich de mihrab of gebedsnijs, omsloten door een boog en twee zuilen met daarop verzen uit de Koran in Arabische kalligrafie. De muur zelf, de qibla, geeft de gebedsrichting aan. Links van de gebedsnijs bevindt zich de kusu, of zetel, die wordt gebruikt voor de kanselrede. Aan de rechterkant is de minber gesitueerd, oftewel de preekstoel: vanaf dit met traptreden en een torentje uitgeruste element spreekt de imam onder andere de khutbah uit, de preek tijdens het gezamenlijke vrijdaggebed. Naast de ingang zelf is de mahfel te vinden, de plaats waar de muezzin de oproep tot gebed, oftewel de kaamet, doet. De gebedsruimte zelf is verder ontdaan van meubilair en bedekt met een rijk versierd tapijt, waar de gelovigen op kunnen knielen en tijdens het gebed hun hoofd op plaatsen. Om de gebedsruimte zo schoon mogelijk te houden, wordt gevraagd voor het betreden ervan de schoenen uit te doen.

Levendig

De moskee in Lochem is een levendige plaats, waar het geloof nog dagelijks wordt beleden en men elkaar ook in sociaal opzicht tegenkomt. Daarnaast bevindt zich naast de moskee zelf een winkeltje, met allerlei levensmiddelen. De geloofsgemeenschap zoekt ook actief de omgeving op, bijvoorbeeld door niet-moslims uit te nodigen voor de iftar, de maaltijd die tijdens de vastenmaand ramadan door moslims genuttigd wordt direct na zonsondergang.

Selimiye Camii Moskee

Mauritsweg 20a, Lochem

Rehoboth Joppe

Het gebouwtje in Joppe met de naam Rehoboth was tot voor kort eigendom van de Protestantse Gemeente Gorssel-Epse, maar is nu in particulier bezit.

Het woord 'Rehoboth' is Hebreeuws en betekent ruimte. Die naam past bijzonder goed bij de hoeveelheid maatschappelijke functies die het pand, dat in 1939 werd gebouwd, door de jaren heen heeft gehad. Het is een simpele constructie met grote raampartijen aan de zijkant en de naam fier prijkend op de voorgevel.

Zondagsschool

Rehoboth begon zijn bestaan als zondagsschool voor kinderen uit Joppe. Sinds 1899 vond de zondagsschool plaats op de boerderij van familie Nijkamp, maar geleidelijk ontstond er ruimtegebrek vanwege de populariteit. De Gorsselse dominee Kamsteeg zocht een nieuwe locatie, waarvoor een stukje grond werd afgestaan door Jan Nijkamp. De bouw van Rehoboth zelf werd bekostigd door een geldinzameling onder de Joppenaren.

Verenigingsgebouw

Naast de zondagsschool bood Rehoboth ook onderdak aan de Christelijke Meisjes Vereniging 'Het Heidebloempje', de Christelijke Jongensclub 'Jong Joppe' en de Christelijke Jongemannen Vereniging. Bijbellezen, sport en toneel vonden hier allemaal plaats. Tijdens de Tweede Wereldoorlog was hier een geëvacueerd gezin gehuisvest en later vonden maandelijks kerkdiensten plaats voor de oudere inwoners van het dorp.

Na de oorlog was Rehoboth lange tijd in gebruik bij de trimgroep Sport '88, totdat de vereniging zich door een teruglopend aantal leden moest opheffen. Het gebouw werd eind 2015 overgedragen aan de Protestantse Gemeente Gorssel-Epse, die het een jaar later op de markt bracht. Tegenwoordig is het particulier eigendom.

Rehoboth

Dommerholtsweg 17, Joppe

Kapel op 't Rijsselt Eefde

De kapel op 't Rijsselt in Eefde was tot het einde van de 20e eeuw in gebruik bij de Nederlands Hervormde Kerk.

Landgoed 't Rijsselt wordt voor het eerst genoemd in een document uit 1105. Het behoorde destijds tot de eigendommen van de Zutphense Walburgiskerk. Eind 14e eeuw werd 't Rijsselt een havezathe. Het goed kwam in 1851 in handen van de Vereniging Nederlandsch Mettray. Bij de bouw van het instellingscomplex is het oude pand, dat toen al geen versterkt huis meer was, afgebroken. De meeste 19e-eeuwse instellingsgebouwen en woningen zijn eind 20e eeuw verdwenen.

Mettray

De eerste kapel op 't Rijsselt stamt uit 1862. Zo'n tien jaar eerder was hier, na aankoop van het landgoed door de Friese wijnkoopman en weldoener Willem Hendrik Suringar, de landbouwkolonie Nederlandsch Mettray opgericht. De kolonie had tot doel om moeilijk opvoedbare of hulpbehoevende jeugd onderdak te geven en hen betere kansen te bieden in het leven.

Mettray is een Frans dorpje nabij Tours (vandaar de naam Mettrayweg), daar bestond een soortgelijke stichting. De neogotische kapel brandde helaas af in 1954 en werd op de bestaande fundamenten vervangen door de huidige wederopbouwkapel: een opvallend gebouw met hoge ramen, steunberen, een dakruiter met klok en een klein voorportaal. Een plaquette naast de deur herinnert aan de gebeurtenissen in de Tweede Wereldoorlog. De kapel neemt een prominente positie in op het huidige landgoed.

Muziek

In 1994 werd de kapel op 't Rijsselt, na een renovatie, in gebruik genomen als concertpodium. Kerkdiensten werden er toen al niet meer gehouden. Muziek maken deed de jeugd hier al sinds de 19e eeuw, dus de functie als concertpodium paste perfect bij de geschiedenis van deze plek.

Kapel op 't Rijsselt

Mettrayweg 25, Eefde

Ontmoetingskerk Eefde

GEBOUW 8

De Ontmoetingskerk in Eefde is in gebruik bij de Protestantse Gemeente Eefde, die deel uitmaakt van de Protestantse Kerk in Nederland (PKN).

Wat nu de Ontmoetingskerk heet, werd in 1954 ingebruik genomen als Nederlands Hervormde Kerk. Het is een beeldbepalend pand in het dorp, met name vanwege de toren met opengewerkte betonnen lantaarn, die wel goeddeels schuilgaat achter moderne antennes.

Adellijke architect

De Ontmoetingskerk valt op door haar moderne kerkarchitectuur met traditionalistische elementen. Het was de eerste door J. B. Baron van Asbeck nieuw ontworpen kerk, die daarvoor al meerdere door oorlogsgeweld beschadigde kerken had gerestaureerd. Deze zaalkerk in Eefde kreeg een zadeldak, grote raampartijen in de kopgevels en kleine glas-in-betonramen om de lage zijgevels te sieren. Boven de ingang prijkt een mozaïek met het Christusmonogram, de Heilige Doop (een duif) en het Heilig Avondmaal (vis met broodmand). De toren is in eigendom van de kerk, waardoor de opbrengsten van de antennes deels terugvloeien naar de gemeenschap.

Renovatie en hergebruik

De Ontmoetingskerk voelt binnen groter aan dan van buiten vermoed wordt, vanwege de asymmetrische, veelhoekige plattegrond en de hoogte van het schip. Opvallende elementen zijn er genoeg in dit interieur. Zo wordt het stenen doopvont gedragen door vijf demonen, die enkele hoofdzonden voorstellen. Vlakbij hangen drie glas-in-loodramen, die verlicht kunnen worden: deze zijn afkomstig uit het in de jaren '90 van het in de vorige eeuw gesloopte Witte Kerkje aan de Kerklaan in Eefde. In 2012 werd de kerk gerenoveerd. Het gebouw is nu onder andere voorzien van een verlichte achterwand met een projectiescherm en ook een venturistysysteem voor een behaaglijk klimaat. Dit alles is netjes weggewerkt in het interieur.

Luid en duidelijk

In de toren van de kerk hangen de klokken Juicher, Trooster en Roeper. De eerste klinkt na een trouwerij, de tweede na een rouwdienst en samen met de derde ook elke zondagmorgen. Tijdens Kerst, Pasen en Pinksteren weerklinken ze alle drie.

Ontmoetingskerk

Schurinklaan 1, Eefde

T Grote of Sint-Gudulakerk Lochem

De Gudulakerk is de grootste kerk van de gemeente Lochem en beeldbepalend voor de historische kern van de gelijknamige stad. Het rijksmonumentale gebouw is sinds 2019 in eigendom van Stichting Gelderse Kerken, maar wordt ook nog steeds gebruikt door de Protestantse Gemeente Lochem (deel van de PKN).

Wie door het hart van Lochem loopt, kan niet om de Gudulakerk heen. Dit godshuis heeft door de eeuwen heen veel gezichten gehad: waarschijnlijk heeft hier reeds in de 9e eeuw een houten schuurkerk gestaan, waarna een uit veldkeien opgetrokken gebouw het licht zag aan het eind van de 10e of begin 11e eeuw. Daarna werd een romaanse tufstenen basiliek opgericht in de 12e eeuw, die in de 14e eeuw werd vervangen door een gotische kruiskerk. De toren werd toegevoegd in 1478. In de eeuwen daarna transformeerde het gebouw door meerdere verbouwingen tot de huidige hallenkerk, waarbij tal van calamiteiten het hoofd geboden moest worden. Zo werd tijdens de grote brand van 6 april 1615 de hele stad in de as gelegd, waarbij ook de Gudulakerk grote schade leed. De kerk zoals die er meer dan vier eeuwen later staat, herbergt ondergronds nog vele sporen van bijna duizend jaar aan bouwgeschiedenis: zelfs van de 9e-eeuwse houten schuurkerk zijn de vermoedelijke paalkuilen teruggevonden tijdens opgravingen in het tegenwoordige middenschip.

Een Vlaamse heilige

De hoofdkerk van Lochem dankt haar naam aan de heilige Goedele, die rond 652 in het Oost-Vlaamse Moorsel werd geboren en rond 710 overleed. Er zijn welgeteld vijf kerken in België, Duitsland en Nederland die haar naam dragen. De meest bekende legende rond haar persoon heeft te maken met haar eigen kerkbezoek: de duivel blies Goedele's lantaarn uit in een poging haar te laten afdwalen van het pad, maar door haar gebed ging het licht weer aan. De heilige Gudula wordt dan ook vaak met een lantaarn afgebeeld, zo ook in de Gudulakerk op een glas-in-loodraam in de kleine zijkapel.

Middeleeuwse geheimen

Het interieur van de Gudulakerk kent tal van bijzondere kunstwerken, waaronder de sluitstenen in de gewelven en een groot aantal muurschilderingen: de meeste

dateren uit de Middeleeuwen, maar er is er één van een soldaat die mogelijk uit de Spaanse belegering van 1582 stamt. Enkele schilderijen werden al ontdekt in 1866, maar de muren werden gewit en de kunst verdween onder een laag verf. Tijdens de grootscheepse restauratie van 1972-1976 werden ze weer blootgelegd en hersteld. Tijdens dezelfde restauratie werd ook de unieke 'gedachtenissteen' uit de 11e eeuw gevonden: een zandstenen plaat met daarop een menselijke figuur in lang gewaad. In de 14e/15e eeuw werd de steen omgekeerd in de muur gemetseld, waardoor dit bijzondere object per ongeluk bewaard is gebleven.

Levende kerk

In de 21e eeuw is de Gudulakerk nog steeds een plaats waar mensen elkaar veelvuldig treffen. Niet alleen bij kerkdiensten, maar ook tijdens een veelheid aan sociale en culturele evenementen, zoals fototentoonstellingen en concerten. Ook is er ruimte voor artist in residence projecten, waarbij een kunstenaar in de kerk aan het werk is en door bezoekers gevolgd kan worden. De Plaatselijke Commissie houdt contact met de Stichting Gelderse Kerken en ziet toe op de agenda, het verhuur en het gebruik van het gebouw. Zo kan iedereen een gevoel krijgen bij een millennium aan kerkgeschiedenis.

Grote of Sint-Gudulakerk • Rijksmonument
Markt 1, Lochem

Zwieps Lokaal Lochem

Het Zwieps Lokaal was eens een evangelisatielokaal, in eigendom van de Nederlandse Hervormde Kerk. Tegenwoordig heeft het gebouw een maatschappelijke functie.

Het Zwieps Lokaal is een relatief eenvoudig, klein bakstenen gebouw. Het heeft een zadeldak en een dakruiter, met daarop een klok bevestigd. Ramen aan alle zijden zorgen voor voldoende lichtinval. Het Zwieps Lokaal ligt in een bocht van De Heest, in de buurtschap Zwiep, met vrij uitzicht op het buitengebied.

Christelijke Jongelingsvereniging

Het oorspronkelijke Zwieps Lokaal werd in 1878 gebouwd in de weide naast boerderij Hofman, in opdracht van Jan Isaac Brants. Deze kleinzoon van dichter Staring woonde op landgoed De Wildenborch en wilde met het lokaaltje ruimte bieden aan de Christelijke Jongelingsvereniging van Zwiep. Daarnaast

werd het gebouw gebruikt als zondagsschool, voor de catechisatie en voor diensten van de Nederlands Hervormde Kerk. Het onderhoud van het gebouwtje was een burenplicht. Het Zwieps Lokaal voorzag in stichtelijk werk tot circa 1925, waarna het een opslagfunctie kreeg voor de landbouw. In 2001 zorgde de lokale gemeenschap ervoor dat het toen vervallen gebouw werd herbouwd, op de huidige locatie aan De Heest. De eerste steenlegging vond plaats op 20 januari 2002.

Een nieuw leven

Na de heropening kwam het Lokaal onder bestuur van een stichting, bestaande uit buurtbewoners. Sinds 2014 is het gebouw een buurthuis voor Zwiep en een clubhuis voor de lokale belangenvereniging. Voor buurtbewoners worden regelmatig activiteiten georganiseerd en de exploitatie wordt gedekt door verhuuropbrengsten.

Zwieps Lokaal

De Heest 6, Lochem

Onze Lieve Vrouw Tenhemelopneming Joppe

De OLV Tenhemelopneming, in de volksmond Joppekerk genoemd, is in gebruik bij de rooms-katholieke parochie HH. Twaalf Apostelen. De kerk wordt op korte termijn afgestoten en vanuit de geloofsgemeenschap herbestemd.

De rijksmonumentale Joppekerk is een neogotische, eenbeukige kerk. De toren heeft een achthoekige stenen lantaarn, bekroond met frontalen en een slanke spits. De gouden bol op die spits bevat een tijdcapsule uit de restauratieperiode eind 20e eeuw.

Adellijke stichting

Fransiscus (Frans) Ernest Alexander, baron van Hövell tot Westerflier, kocht in 1863 landgoed 't Joppe en ging daar op zijn zeventiende wonen omdat hij niet goed met zijn stiefvader overweg kon. Het landgoed had aan Frans een goede heer en in 1866 kreeg hij toestemming van de aartsbisshop om een parochie te stichten. Een jaar later werd de Joppekerk, die net als de pastorie door de baron zelf was betaald, in gebruik genomen. Het gebouw was zo geplaatst, dat het vanuit Huis 't Joppe kon worden gezien. Boven de ingang prijkt het familiewapen, terwijl een marmeren gedenkplaat in het voorportaal van de kerk zelf de gedachte aan baron Frans levend houdt.

Stucwerk

In de 19e eeuw werd met financiële steun van de overheid een aanzienlijk aantal kerken gebouwd, waarvan veel onder toezicht van ingenieurs van Rijkswaterstaat: de zogenoemde waterstaatskerken. Er was niet sprake van één bouwstijl, dus er is aanzienlijke variatie te vinden in gebouwen die onder deze noemer vallen. In de relatief zeldzame waterstaats-, Willem II- of stucadoorsgotiek, werden kerken gebouwd die decoratieve gotische elementen hadden. De architect van de Joppekerk, H.J. Wennekers uit Zutphen, deed dat met gestucte rieten kruisribgewelven (in plaats van in steen

Rijk interieur

Het interieur van de Joppekerk kent een aantal speciale elementen. Zo staat boven de deuren een bijzondere Bacchusfiguur tussen wijnranken beeldhouwd. Het eenklaviersorgel van Maarschalkerweerd is één van drie overgebleven exemplaren in Nederland: het werd geschonken door de stiefzuster van de baron. De kruiswegstaties zijn kunstig in haut-reliëf uitgevoerd. Eikenhout siert de kerk ook, in de vorm van het doopvont dat de doop van Christus in de Jordaan toont. Daarnaast zijn er beelden van Mozes, zijn broer Aäron en enkele beschermheiligen.

De toekomst tegemoet

De parochie HH. Twaalf Apostelen kondigde in 2021 aan dat zij tien van haar dertien kerken zou gaan sluiten, waaronder de Joppekerk. Daarop besloot de geloofsgemeenschap in Joppe om een initiatief tot behoud en herbestemming te starten. De richting die anno 2024 wordt verkend, is die van een hotel-restaurant, waarbij het huidige priesterkoor als multifunctionele ruimte voor de lokale gemeenschap wordt ingericht. Op die manier kan de kerk de toekomst tegemoet, waarbij de historie en de bijzondere elementen van het gebouw in ere worden gehouden.

Onze Lieve Vrouw Tenhemelopneming
Rijksmonument
Joppelaan 73, Joppe

Witte Kerk, Lochem

Ontmoetingskerk, Eefde

Bezielend Inspiratie Centrum, Lochem

De Hoeksteen, Barchem

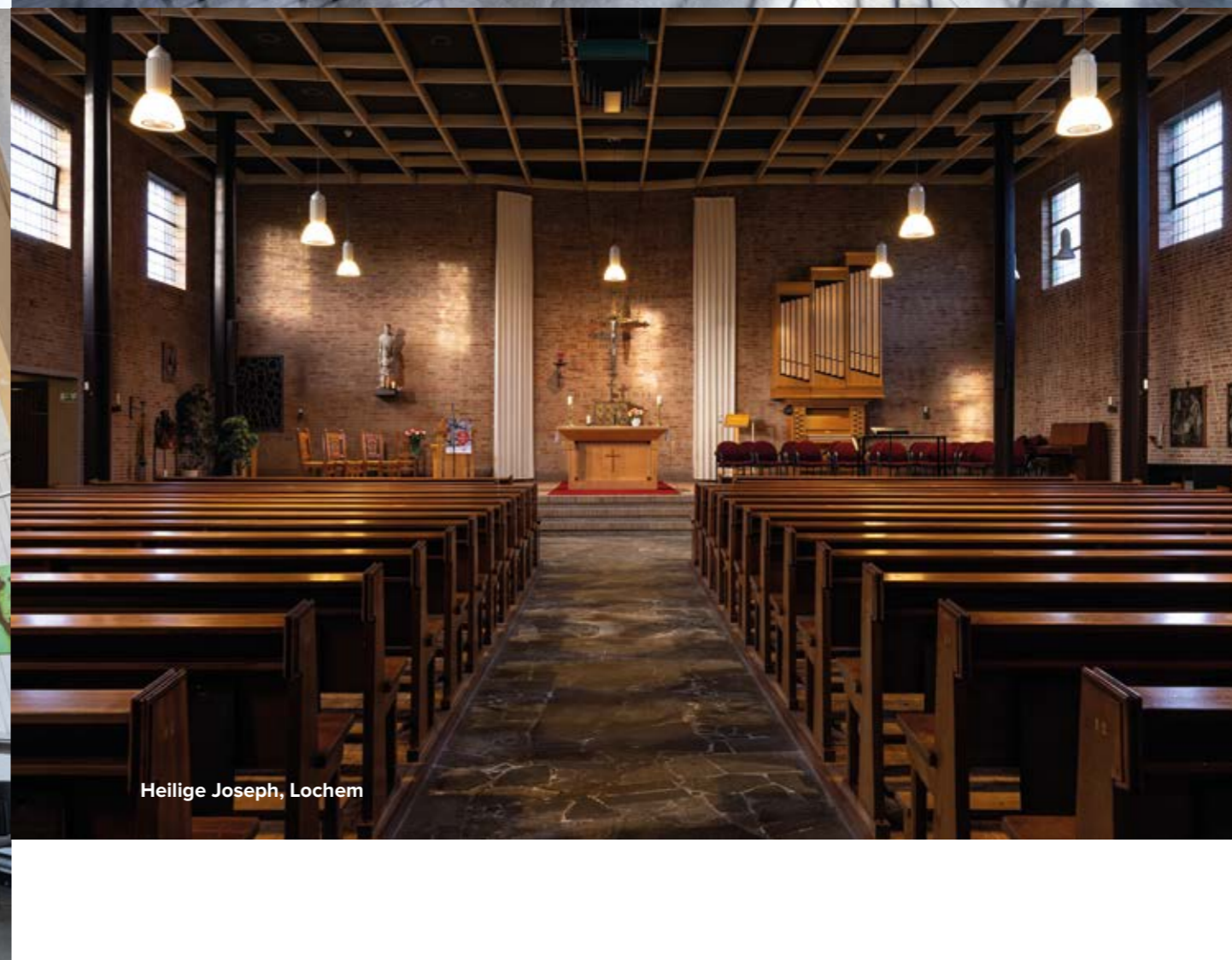
Dorpskerk, Laren

Nederlands Hervormde Kerk, Barchem

Kapel op 't Rijsselt, Eefde

Heilige Joseph, Lochem

Dorpskerk Laren

De Kerk van Laren is in gebruik bij de Protestantse Gemeente Laren, een onderdeel van de Protestantse Kerk in Nederland (PKN). Met haar prominente positie aan een wegkruising is de toren een blikvanger voor wie het dorp binnen komt rijden.

Aan de Kloosterweg in Laren, op ruim honderd meter van de huidige kerk, stond sinds 1684 een kerk die terugvoerde op een middeleeuwse kapel gewijd aan de Heilige Ewalden. Omstreeks 1835 was deze dermate vervallen, dat behoefte was aan een nieuw godshuis. De gemeente had daar geen geld voor, dus wendde men zich tot koning Willem II. In het Koninklijk Besluit van 16 augustus 1824 was namelijk bepaald dat er geen kerk meer gebouwd of verbouwd mocht worden zonder toestemming van de rijksoverheid. In ruil daarvoor beloofde de overheid financiële ondersteuning, bij het herstel van oude kerken én bij de bouw van nieuwe kerken. Gezien het toezicht op de bouw ervan door Rijkswaterstaat werden deze nieuwe kerken dan ook waterstaatskerken genoemd.

Schoolvoorbeeld

De Kerk van Laren is een schoolvoorbeeld van een waterstaatskerk uitgevoerd in neoclassicistische stijl. Architect B. van Zalingen uit Deventer tekende voor het ontwerp en het nieuwe gebouw werd in 1835 in gebruik genomen. De kerk kreeg een gebosseerde (ruw behakte), bakstenen gevel met natuurstenen Dorische pilasters. Deze gevel werd bekroond door een houten trigliefenlijst en fronton. Een houten, zeskantig koepeltorentje maakte het geheel compleet. In de zijgevel van de nieuwe kerk werden ook enkele grote bakstenen van het oude kerkje aan de Kloosterweg ingemetseld.

Verwoesting en wederopbouw

Na de verwoestingen door oorlogsgeweld in 1945 onderging de kerk een grondige restauratie, die in 1949 werd afgerond. In de zijgevel van de kerk werden een aantal oude bakstenen van de gesloopte middeleeuwse

kapel verwerkt, binnen een omlijsting. Vervolgens werd het gebouw opnieuw in gebruik genomen. Tijdens de restauratie werden aanzienlijke veranderingen aangebracht aan zowel het uiterlijk als de indeling van het gebouw. De oorspronkelijke gietijzeren spitsboogramen werden bijvoorbeeld vervangen door de ronde ramen die we nu kennen. Ook werden de ingangen verplaatst. Het liturgisch centrum verhuisde daarbij naar de oostzijde.

Over banken, een beukenboom en de schepping

In 2006 onderging de kerk opnieuw een ingrijpende herinrichting. De kerkbanken werden verwijderd en het liturgisch centrum werd teruggebracht naar zijn oorspronkelijke locatie, met stoelen rondom. Aan de zuidwestzijde van de kerk werd een stiltecentrum gecreëerd. Het liturgische meubilair van de kerk werd vervaardigd door René Bruns, een lokale schrijnwerker die daarbij vrijwel volledig gebruikmaakte van één enorme beukenboom afkomstig van landgoed Verwolde. Van hetzelfde landgoed kwam het eikenhout waaruit het doopvont is gemaakt. Een andere combinatie van ambacht en kunst is het houtsnijwerk 'De Schepping' gemaakt door Henk Schoemaker uit Zelhem, dat aan de muur hangt en de blik van de bezoeker meteen trekt. De kerk wordt tegenwoordig voor diverse doeleinden gebruikt. Een overdekte aanbouw verbindt de kerk nu met het naastgelegen Kulturhus, waardoor een breed scala aan activiteiten en evenementen kan worden verzorgd.

 Dorpskerk • Rijksmonument
Dorpsstraat 2, Laren

Koninkrijkszaal Lochem

Het gebouw aan de Hoeflingweg in Lochem is in gebruik bij de Jehovah's Getuigen.

Jehovah's Getuigen noemen de plaats waar zij bijeenkomen geen kerk, maar een Koninkrijkszaal. Het zijn vaak sobere gebouwen, die qua architectuur doen denken aan buurthuizen of scholen. Soms worden echter voormalige kerken of andere historische panden gebruikt.

Ook zijn er voorbeelden van heel eigentijdse, modern ontworpen zalen. De Koninkrijkszaal in Lochem, die in 2002 in gebruik werd genomen, is een symmetrisch gebouw met een enkele bouwlaag. Het is opgetrokken uit lichte baksteen, met de onderzijde en twee

sierstrips aan de bovenzijde gemetseld in donkerdere bakstenen. Een portiek, gedragen door twee slanke zwarte zuilen, geeft toegang tot de zaal. Op de muur ernaast prijken de woorden 'Koninkrijkszaal van Jehovah's Getuigen'. Het meest opvallende element is de zwartgerande gele dakconstructie, die aan de bovenkant breder is dan aan de onderkant.

Koninkrijkszaal

Hoeflingweg 6, Lochem

Kapel Woodbrookers Barchem

De Kapel van de Woodbrookers staat op de Kalenberg in Barchem, één van de stuwwallen in de gemeente Lochem. Het gebouw maakt deel uit van landgoed Kalenberg en daarmee van een bijzondere, levensbeschouwelijke historie.

Quakers

De kapel op de Kalenberg is verbonden met de geschiedenis van de quakers, een vrijzinnig-protestantse groep die in de 17e eeuw werd opgericht in Engeland. De quakers hadden een scholingscentrum op landgoed Woodbrooke bij Birmingham, waar een groep theologiestudenten uit Leiden in 1908 zo enthousiast van terugkeerden dat ze in Nederland een eigen vereniging oprichtten.

Lecture Hall

De 'Woodbrookers' organiseerden cursussen in Barchem, waar ze werden opgemerkt door jonkvrouw Justine van Heeckeren van Kell, eigenaresse van Huis Ruurlo. Zij schonk 17 hectare bos en hei aan de vereniging in 1912. Een jaar later bouwde de vereniging op de Kalenberg de Lecture Hall van landgoed

Woodbrooke na: het Lezingenzaaltje. Het werd een houten gebouw met zadeldak en dakruiter, van licht voorzien via een tiental grote ramen in de zijgevels die door markante rode luiken worden afgesloten.

Landgoedhotel

In 1922-1924 werden aan de voet van de Kalenberg het Woodbrookershuis en vier slaaphuisjes gebouwd. Dit naar ontwerp van de Lochemse architect G.J. Postel, die ook de Barchkerk renoveerde in die periode. Tegenwoordig is het geheel een landgoedhotel, waarbij de Boskapel - zoals het Lezingenzaaltje in de volksmond bekendstaat - voor allerlei evenementen en bijeenkomsten kan worden gebruikt.

Kapel Woodbrookers

Woodbrookersweg 1, Barchem

Heilige Joseph Lochem

De Heilige Joseph is een van de kerken van de rooms-katholieke parochie HH. Twaalf Apostelen en kent een adellijke stichtingsgeschiedenis.

Op de hoek van de Nieuweweg en Kastanjelaan, iets ten oosten van de historische kern van Lochem, staat de Heilige Joseph. De toren van deze kerk is beeldbepalend in de omgeving.

Adellijke gift

In de 19e eeuw behoorden de katholieken van Lochem tot de parochie Kranenburg, wat inhield dat de gelovigen in principe elke zondag anderhalf uur heen en anderhalf uur terug moesten lopen naar de kerk bij Vorden. Het verzuim van de relatief arme geloofsgemeenschap was dan ook groot, waardoor zij ook geen eigen kerk dicht bij huis konden laten bouwen. Gelukkig stelde freule Josephine barones van Dordt tot Medler vlak voor haar overlijden in 1886 geld beschikbaar aan de paters van Kranenburg, voor de stichting van een kerk en pastorie in Lochem. Amper een jaar later leidde dit tot een door de Lochemse architect Jacob Bosch ontworpen eenbeukige neogotische zaalkerk. Naar verluidt was de naam van de kerk, waarvan men zou verwachten dat die naar de heilige Gudula zou verwijzen, een eerbetoon aan de naamheilige van de freule wiens gift de kerkstichting mogelijk had gemaakt: de heilige Joseph.

Bossche School

De kerk werd uiteindelijk te klein bevonden, gesloopt en in 1957 vervangen door het huidige gebouw, ontworpen door de Utrechtse architect Petrus Starmans. Hij putte inspiratie uit de opvattingen van de Bossche school, waardoor de Heilige Joseph een voorbeeld werd van moderne, functionele kerkarchitectuur met enkele

traditionalistische elementen. Een sobere vormgeving, waarbij vooral gebruik wordt gemaakt van de materialen baksteen, hout en beton, stond daarbij centraal. Het meest opvallende element aan de buitenzijde van deze rechthoekige zaalkerk is de half vrijstaande toren, die al van verre zichtbaar is. Ook markant is de Maria- en doopkapel met afzonderlijke ingang. Deze kapel is van binnen versierd met onder andere een mozaïekbeeltenis van Moeder en Kind, vervaardigd uit steentjes afkomstig van de Lochemse Berg. In de kerk zelf valt met name de herhaling van vierkanten en rechthoeken op, van het plafond en de ramen tot aan de bijzondere staties aan de wanden. Laatstgenoemde zijn gemaakt van tegels gelaagd, beschilderd glas.

Levend erfgoed

De Heilige Joseph is een van de drie kerken die in gebruik zal blijven bij de huidige parochie, terwijl tien andere zullen sluiten. Ook zal de kerk binnenkort worden voorzien van een nieuw, groter Leijser-orgel, afkomstig uit de aan de eredienst onttrokken Sint-Andreaskerk in Brummen. De nalatenschap van freule Josephine blijft niet alleen levend, maar ook duurzaam: op het dak van de kerk zijn zonnepanelen gelegd, waarmee niet alleen het gebouw zelf maar ook de omliggende wijk van energie wordt voorzien. Daarnaast blijft het ensemble van kerk, voorplein, tuinaanleg en pastorie een bijzonder geheel.

Heilige Joseph

Nieuweweg 18, Lochem

Catechisatielokaal Lochem

In de Burgemeester Leenstraat in Lochem, met aan weerszijden moderne architectuur, staat een klein bakstenen gebouw uit de 19e eeuw: een catechisatielokaal.

Het markante pand kent een aantal elementen uit de neorenaissance, waaronder de terugspringende bekroningen van de raam- en deurkozijnen met een patroon van verschillend gekleurde bakstenen. Het in deze straat opvallende gebouw is tegenwoordig in eigendom van een restaurator in aardewerk, steengoed en porselein.

Geloofsonderwijs

Binnen het protestantisme is catechisatie de term voor het geloofsonderwijs dat aan jongeren van de kerk wordt gegeven, ter voorbereiding op hun openbare belijdenis. De lessen en bijeenkomsten hiervoor werden oorspronkelijk veelal gegeven in aparte hiervoor bedoelde ruimtes in kerken zelf. Ruimtegebrek was een van de redenen dat ook

losstaande catechisatielokalen werden gebouwd, of dat bestaande geschikte panden hiervoor in gebruik werden genomen.

Op de toekomst gericht

In 1895 werd aan de Burgemeester Leenstraat, even buiten de vestingkern van Lochem, een kapel gebouwd die vanaf 1899 als catechisatielokaal dienst ging doen voor geloofsonderwijs door de Nederlands Hervormde dominee Riedel. Later werd het pand benut door verenigingen als bijgebouw van het naastgelegen gebouw De Toekomst: eerst een geheelonthouderskoffiehuis en pension, vervolgens een evangelische boekhandel, daarna een drukkerij en begin 21e eeuw een open plek na sloop- en nieuwbouw. Het catechisatielokaal heeft al die veranderingen goed doorstaan en de bakstenen elementen van de naastgelegen nieuwbouw benadrukken zelfs dit 19e-eeuwse relict. Vandaag de dag is het in gebruik als atelier.

Catechisatielokaal

Burgemeester Leenstraat 50, Lochem

De Hoeksteen Barchem

De Hoeksteen was tot 2016 in gebruik bij de PKN als gereformeerde kerk. Tegenwoordig biedt het markante gebouw ruimte voor fysiotherapie en sport.

Op de hoek van de Beukenlaan en Van Damstraat staat De Hoeksteen, een bakstenen zaalkerk zonder toren of dakruiter. Opvallend zijn de zes spitsboogvensters in de zijgevels, die verwerkt zijn in evenzovele uitbouwjes – zogenaemde topgeveltjes met steekkappen. Hierdoor hebben het dak en specifiek de dakrand een kenmerkend verloop. De bijzondere ingangspartij in neogotische stijl maakt het geheel af.

117 jaar

Oorspronkelijk kerkte de kleine gereformeerde gemeenschap van Barchem in een boerderij, aan de Enkweg. In 1899 kreeg zij met De Hoeksteen een eigen kerkgebouw, ontworpen door architect Enklaar uit Ruurlo. Het gebouw werd tijdens de 20e eeuw

vervolgens tweemaal uitgebreid. Eind 2016 besloot de Protestantse Gemeente Ruurlo-Barchem om De Hoeksteen na 117 jaar eredienst daaraan te onttrekken, omdat het onderhouden van dit gebouw samen met de Dorpskerk van Ruurlo financieel niet meer haalbaar was.

In beweging

Het markante kerkje aan de Beukenlaan werd gekocht door een fysiotherapeute, die later een medegebruiker vond in een jonge sportleraar. Samen lieten ze De Hoeksteen verbouwen, grotendeels in eigen beheer. Daarbij werden enkele oorspronkelijke onderdelen van de kerk, zoals de gebinten in de zaal en de ronde vensters in de nok, hersteld.

De Hoeksteen

Beukenlaan 20, Barchem

Remonstrantse Kerk Lochem

Daar waar de Pilinkstraat afbuigt van de Emmastraat staat een gebouw waarvan de tekst op de voorgevel duidelijk zegt waar het voor staat: *In Alles De Liefde*. Dit is de kerk van de Remonstranten Lochem-Zutphen, een gemeentelijk monument.

De Remonstrantse Broederschap werd in 1619 in Antwerpen gesticht, naar de voor de remonstranten desastreus afgelopen Synode (kerkvergadering) van Dordrecht. Hoewel het tot halverwege de 19e eeuw zou duren voordat ze echt konden groeien, waren in de tussentijd meerdere schuilkerken gebouwd in de Republiek en werd in Amsterdam een opleidingsschool gesticht die later naar Leiden zou verhuizen. De remonstranten streven naar een vrijzinnig-liberaal christendom.

Bouw en brand

Aan het eind van de 19e eeuw kwamen veel westerlingen in Lochem te wonen, waarbij ze ook het remonstrantse gedachtegoed meenamen. In 1879 zag de Remonstrantse Gemeente Lochem het daglicht en bouwde zij haar eigen kerk, die helaas op 3 december 1905 nagenoeg volledig afbrandde: vanwege zware mist werd de rook te laat opgemerkt en de brandklok weerklonk op dezelfde tijd als normaliter de klok op zondag zou luiden, waardoor de brandweer eerst niet doorhad dat de kerk in lichterlaaie stond. Alleen de consistorie bleef behouden.

Herrezen uit de as

Nog geen jaar later stond er een nieuw gebouw, een relatief sobere bakstenen zaalkerk met spitsboogvensters in de voor- en zijgevels en een kleine spits boven de voorgevel. De consistorie- of catechisatiekamer - ook wel Arminiuskamer genoemd, naar de remonstrantse Leidse hoogleraar uit de 17e eeuw - was bewaard gebleven: dit is de lage vijfzijdige uitbouw van de huidige kerk en daarmee het oudste deel van het gebouw. Ook delen van de zijgevels herbergen nog 19e-eeuws muurwerk, dat in handgevoerd baksteen is uitgevoerd in plaats van de latere machinaal vervaardigde exemplaren.

Opwaardering

Zoals wel meer kerken in Lochem werd ook de remonstrantse kerk in de loop van de 20e eeuw gemoderniseerd. Zo werd het interieur in 1928 aangepakt door G.J. Postel. Tijdens deze werkzaamheden werd onder andere ook het grote zandstenen paneel aangebracht, dat ook nu nog de voorgevel siert, met de spreuk: "Eenheid in 't noodige, vrijheid in 't onzekere, in alles de liefde." In 1963-1966 vond een ingrijpende verbouwing van de buitenkant plaats, waarbij alle spitsboogvensters in de zijgevels werden vervangen door rechthoekige ramen. De voorgevel, waar de gebogen vensters eveneens moesten wijken, kreeg het brede ingangsportaal dat ook vandaag de dag nog bestaat.

Herijking

Tegenwoordig oriënteren de remonstranten zich op een passend en duurzaam gebruik van het opvallende gebouw aan de Emmastraat, naast de voortdurende kerkdiensten. Vanwege het bescheiden formaat en de goede akoestiek leent de kerk zich uitstekend voor kleinere culturele evenementen. Het orgel zal in elk geval nog lange tijd een glansrol blijven spelen: dit instrument is uit Zeeland afkomstig en is door de huidige organist volgens diens specificaties uitgebreid, met een onverwacht helder en vol geluid tot gevolg.

Remonstrantse Kerk • Gemeentelijk monument
Emmastraat 10, Lochem

Nederlands Hervormde Kerk Epse

De Protestantse Gemeente Gorssel-Epse, onderdeel van de PKN, beschikte tot voor kort over de voormalige Nederlands Hervormde Kerk in Epse. De kerk is nu in particuliere handen.

Tot in het begin van de 20e eeuw kerkten de inwoners van Epse in de Bergkerk van Deventer. Bezoek aan de diensten nam langzaam maar zeker af vanwege de reisafstand, dus werd besloten in Epse een eigen kerkgebouw te realiseren.

Eerstesteenlegging

Op 19 mei 1930 werd de eerste steen gelegd aan de Lochemseweg, op een stuk grond dat door de Deventer kerkvoogdij was aangekocht. Het gebouw zelf, een traditionalistisch bakstenen zaalkerkje met een dakruiter, werd belangeloos ontworpen door de Deventer architect J.D. Postma. De predikant die bij de eerstesteenlegging aanwezig was stelde: "Als de berg niet naar Mohammed komt, moet Mohammed maar naar de berg komen". Ironisch, als men bedenkt dat de Epsenaren juist niet meer naar de Berg(kerk) wilden gaan.

De Opgang

De meest opvallende elementen van 'De Opgang', zoals de kerk bekendstond, zijn de glas-in-loodramen. Deze werden gemaakt door de Deventer glazenier Gerrit Bokhorst, die meerdere kerken in de omgeving van zijn werk voorzag. Bokhorst kwam zelf geregeld naar zijn zomerhuis in Epse.

Herbestemming

Wegens oplopende kosten besloot de geloofsgemeenschap het kerkgebouw in Epse in 2022 af te stoten. De nieuwe eigenaar, een inwoner van het dorp, heeft een herbestemmingsproject opgestart met respect voor de plek die deze kerk in de lokale gemeenschap heeft gehad.

Nederlands Hervormde Kerk

Lochemseweg 36, Epse

Ons Gebouw Harfsen

In Harfsen staat een godshuis met de veelzeggende naam Ons Gebouw. Het is eigendom van de Protestantse Gemeente Harfsen, die deel uitmaakt van de PKN.

Harfsen lag oorspronkelijk bij de kruising van de huidige Harfsensesteeg en de Kapelweg. Het was een verzameling boerderijen met een eigen, oorspronkelijk rooms-katholieke kapel uit de 14e of 15e eeuw. Deze is in de 19e eeuw gesloopt, in dezelfde periode dat Harfsen voor grote veranderingen kwam te staan.

Het begon met een school

Centraal in de marke werd namelijk een school gebouwd, waar leerlingen uit Harfsen en Dortherhoek naar toe konden gaan. De goede verbindingen met de omgeving droegen er uiteindelijk mede aan bij dat Harfsen-School groeide en bloeide, terwijl het oorspronkelijke dorp achterbleef in de vaart

der volkeren. In de 20e eeuw werd uiteindelijk het achtervoegsel School van de borden verwijderd en ontstond het Harfsen van vandaag de dag.

Multifunctioneel

Het 'nieuwe' Harfsen had ook een kleine kerk, maar er was wens naar meer ruimte. In 1951 kwam de huidige combinatie van kerkzaal en multifunctioneel zalencentrum gereed: Ons Gebouw. De kern van het complex is een eenbeukige kerk zonder toren of dakruiter, met boogvensters aan voor- en zijkant die licht binnenlaten. Naast het gebouw staat een Friese klokkenstoel met daarin een luiddklok. Sinds 1961 is sprake van een zelfstandige kerkelijke gemeente, los van die van het nabijgelegen Almen. Ons Gebouw wordt veelvuldig gebruikt voor allerlei evenementen.

Ons Gebouw

Sporkehout 4, Harfsen

Synagoge Lochem

Aan de Westerwal in Lochem, met zicht op de gracht rond de oude vestingstad, staat de voormalige Synagoge. Het markante pand is tegenwoordig in eigendom van de Stichting Synagoge Lochem en is beschermd als rijksmonument.

Zoals op zoveel plaatsen in Nederland was er na de Tweede Wereldoorlog in principe geen Joodse gemeente meer in Lochem. 118 Joden werden weggevoerd uit de stad, slechts achttien keerden terug. In 1947 werd de Joodse gemeente van Lochem opgeheven en bij Borculo ondergebracht. De Synagoge was sterk vervallen en werd in 1950 overgedragen aan de gemeente Lochem.

Eclectisch

De Synagoge van Lochem werd gesticht in 1865, zo blijkt uit een gedenksteen in de voorgevel op 4 mei van dat jaar, door de weduwe van Mozes Fortuin. Het diende ter vervanging van een 18e-eeuws gebouw dat verderop aan de Westerwal heeft gestaan. De Synagoge is eclectisch vormgegeven, dat wil zeggen in een combinatie van bouwstijlen. Het is een uit rode bakstenen opgetrokken gebouw met schilddak, waarvan met name de zwart omlijste ingangspartij en de met lichtere bakstenen getooide grote ramen in de gevels opvallen. Afgezien van de houten vensters aan de oostzijde, daar waar het gebouw in 1910 met een gewelfjuk werd vergroot, zijn alle ramen van gietijzer. Dat geldt ook voor het rondboogvenster met Davidsster.

Herinnering en restauratie

In 1983 vierde de stad Lochem haar 750-jarig bestaan. Dit heuglijke feit was deels de aanleiding tot de oprichting van de Stichting ter Nagedachtenis van de Joodse Medeburgers in Lochem. Deze stichting had als doel om de voormalige Synagoge te behouden als herinnering aan de oorlog. De restauratie van het gebouw door de gemeente Lochem begon in 1992 en de heropening als herdenkingscentrum vond plaats

in 1993. Op een gedenkplaat aan de buitenmuur staan de namen van de omgebrachte Lochemse Joden. In de Synagoge zelf ligt een gedenkboek, met daarin dezelfde namen.

Uniek plafond

Binnen de Synagoge is sprake van een licht interieur, met een aparte vrouwengalerij die met een trap bereikbaar is en over een balustrade beschikt. Meest opvallend is het plafond, dat ook bij de verbouwing in 1910 werd aangebracht: dit is van dun plaatijzer gemaakt, waarbij de ornamenten er in reliëf zijn ingestampt. De oorspronkelijke kleuren zijn tijdens de restauratie in 1992 gehandhaafd. Het plafond is een van de weinige in zijn soort in Nederland en daarmee zeldzaam te noemen.

Voorhangsel

Het interieur herbergt nog een bijzonder verhaal. In een synagoge worden het Heilige (de gebedsruimte) en het Allerheiligste (de arke, in Lochem destijds onder het venster met de Davidsster gesitueerd) van elkaar gescheiden door een gordijn dat Voorhangsel wordt genoemd. Deze Synagoge beschikte ooit over drie van deze Voorhangsels, waarvan werd gedacht dat geen ervan de oorlog had overleefd. Wonder boven wonder werd in 2018 bij toeval, in het depot van het Nederlands-Israëlitisch Kerkgenootschap (NIK), een koffer ontdekt met daarin onder andere het rijkelijk versierde Voorhangsel dat nu weer gerestaureerd en wel in de Synagoge hangt.

 Synagoge • Rijksmonument
Westerwal 6, Lochem

Elim Laren

Op de hoek van de Pastorielaan en Verwoldseweg, even ten oosten van Laren, staat een gebouw met de opschriften 'Elim' en '1908'. Hierachter gaat een rijk, religieus verenigingsleven schuil.

"Daarna kwamen zij in Elim; daar waren twaalf waterbronnen en zeventig palmbomen, en zij legerden zich daar aan het water." Zo luidt vers 15:27 van het Bijbelboek Exodus. Elim betekent letterlijk '(grote) bomen', wat enigszins ironisch is wanneer men leert dat het gelijknamige gebouw in Laren werd gebouwd op een stuk stobbenland. Sterker nog, de leden van de C.J.M.V. (Christelijke Jonge Mannen Vereniging) moesten zelf de stobben nog rooien, alvorens ze dit door de freule van Verwolde geschonken terrein bouwrijp konden maken. Desalniettemin werd op 6 juni 1908 de eerste steen gelegd van hun nieuwe verenigingsgebouw.

Mansardedak

Het bakstenen gebouw valt op door haar relatief vlakke mansardedak. Dit geknikte dak steekt iets

uit over de voorgevel en heeft een witte gekartelde sierlijst. Boven de drie prominente raampartijen staan '19', 'Elim' en '08'. Vroeger stonden in plaats van de naam de woorden 'Christelijke', 'Jongelings' en 'Vereeniging'.

Vooruitgang en uitbreiding

Het gebouw Elim begon haar leven als onderkomen voor de C.J.M.V. - later hernoemd tot C.J.V., oftewel Christelijke Jongelings Vereniging - om te kunnen vergaderen en repeteren, maar ook specifiek om de bibliotheek van de vereniging in onder te brengen. De christelijke zangverenigingen 'Halleluja', 'De Lofstem' en 'Loof den Heer', alsook de Christelijke Meisjesvereniging 'De Kandelaar' vonden een plek in Elim. Om ruimte te kunnen bieden aan al deze groepen en hun uitvoeringen werd het gebouw in 1936 uitgebreid met een toneelruimte. Baron van der Borch van Verwolde stimuleerde daarnaast evangelisatie in Elim. De diensten in het gebouw vonden gelijktijdig plaats met die in de Dorpskerk van Laren. In 1969 werd Elim gesloten en tegenwoordig is het een woonhuis.

Elim

Pastorielaan 2, Laren

Bethel Lochem

In de Lochemse buurtschap Klein Dochteren staat Bethel, een voormalige Nederlands Hervormde kapel.

Klein Dochteren ligt ten westen van de stad Lochem en kent een relatief rijk en sportief verenigingsleven voor het bescheiden formaat van deze buurtschap. Eén van die verenigingen heeft haar clubhuis gevonden in Bethel, een van oorsprong religieus gebouw van baksteen uit 1919 waarvan de Hebreeuwse naam 'Huis van God' betekent.

Velhorst

De geschiedenis van Bethel is nauw verbonden met landgoed Velhorst, waarvan de historie terugvoert tot in de 12e eeuw. Zeven eeuwen later komt het landgoed door vererving in handen van de familie Martens van Sevenhoven, die in 1829 tot de adelstand verheven werd. Twee ongetrouwde dochters van deze familie maakten zich aan het begin van de 20e eeuw sterk voor de christelijke zaak en zaten in het bestuur van meisjes- en vrouwenverenigingen. Om hun visie in

de praktijk te brengen, lieten ze evangelisatielokaal Bethel bouwen, om les te kunnen geven aan buurtkinderen in Klein Dochteren. Op die manier hoefde 'het gewone volk' niet in het adellijke huis op de Velhorst ontvangen te worden, maar konden de dochters wel hun christelijke naastenliefde tonen.

Vooruit mijn klotje

De Velhorst is tegenwoordig in eigendom van Natuurmonumenten, maar Bethel was een ander lot beschoren. In 1981 werd klootschietvereniging Klein Dochteren opgericht. Deze vereniging kwam eerst samen in De Schole, zoals het schoolgebouw bekendstond. Vanwege een verbod op het schenken van alcohol week men echter al gauw uit naar een kippenschuur in de buurt. Uiteindelijk vond men een definitief clubhuis met de aankoop van Bethel, waar het clublied 'Vooruit mijn klotje' al vaak te horen was.

Bethel

Kijksteeg 8, Lochem

Nederlands Hervormde Kerk Gorssel

De Protestantse Gemeente Gorssel-Epse maakt deel uit van de PKN. De Nederlands Hervormde Kerk in Gorssel, ook wel de Protestantse Kerk, is haar godshuis.

De beeldbepalende kerk aan de Hoofdstraat draagt de sporen van bijna zes eeuwen geschiedenis, waarbij zij veelvuldig van vorm is veranderd. In de kern is het complex laatmiddeleeuws, maar de meeste bouwkundige elementen dateren uit de 20e eeuw. De reden hiervoor is de Tweede Wereldoorlog, waarin het overgrote deel van het gebouw verloren ging. Er was namelijk een Duitse radiozender aanwezig in de toren, die daarom door geallieerde vliegtuigen werd beschoten.

Fier overeind

Anders dan de rest van het gebouw, dat net in 1928 was herbouwd in laatgotische stijl onder leiding van de Amsterdamse architectenbroers J. en M.A. van Nieukerken, overleefde de toren van de kerk de luchtaanval. Het bakstenen bouwwerk dateert uit de 15e eeuw en is daarmee nog steeds het oudste deel van het complex. Het deel onder de ingesnoerde naaldspits, waarmee de oorspronkelijk tweeledige toren werd verhoogd, dateert uit 1632. Bovenin de toren bevindt zich een klokkenstoel met een klok uit 1498 van G. Wou, alsook een klok uit 1633 van H. ter Horst. Het mechanische uurwerk van de firma Eijsbouts stamt uit 1912.

Een nieuw begin

Nadat de kerk in de Tweede Wereldoorlog op de toren na was verwoest, werd besloten tot een restauratie van de toren en de bouw van een nieuwe zaalkerk, M.A. van Nieukerken, die uiteindelijk in Gorssel zelf zou overlijden, ontfermde zich wederom over 'zijn' kerk en restaureerde de middeleeuwse toren in oude stijl. Opvallend is dat

hij de oorspronkelijke steigergaten niet heeft laten dichtmetselen en deze zijn dan ook nog steeds te zien. Met het herstel van de deuren zijn beeltenissen aangebracht van zowel de bezetting – met de bezetters als duiveltjes – als de bevrijding.

Monumentaal

De Nederlands Hervormde Kerk in Gorssel beschikt over twee rijksmonumenten. Het eerste is de toren, die nog in eigendom is van de gemeente Lochem. Het tweede monumentale element bevindt zich binnen: het orgel. Dit mechanische, tweeklaviers instrument werd in 1862 vervaardigd door C.F.A. Naber in Deventer, zoals de gouden letters boven het klavier duidelijk in herinnering brengen.

Circulair

Het houten meubilair en de mobiele gedenk wand kennen een bijzonder verhaal: deze zijn gemaakt van de kerkbanken die hier eerst stonden. Hier in Gorssel is ook het erfgoed te vinden van de voormalige Nederlands Hervormde kerk in Epse, die niet meer in gebruik is als godshuis. Zowel het kleine orgel uit de kerk zelf als een vitrine met allerlei voorwerpen, herinneren aan de geschiedenis van de kerkgang in Epse.

Nederlands Hervormde Kerk • Rijksmonument
Hoofdstraat 27, Gorssel

Het belang van religieuze gebouwen als herkenbaar baken in steden en dorpen

Religieuze gebouwen, zoals kerken, moskeeën en synagogen, spelen al eeuwenlang een cruciale rol in dorpen en steden. Ze dienen niet alleen als plaatsen voor religie, maar ook als herkenbare bakens die de identiteit en geschiedenis van een gemeenschap weergeven.

Dorpskerk, Almen

Deze grotere religieuze gebouwen zijn vaak van veraf te herkennen door hun torens of minaretten. De herkenbaarheid is niet alleen visueel, maar dient ook voor communicatie. Door de klokken te luiden, kon men waarschuwen voor gevaar zoals brand of een vijandelijke aanval. Ook dienden deze klokken voor een bekendmaking van een huwelijk of overlijden. In Lochem luidt nog altijd rond 9 uur 's avonds de zogenoemde 'papklok'. Dit was oorspronkelijk de aankondiging dat de stadspoorten dichtgingen en dat het tijd was om binnen de stadsmuren te komen. Men sloot dan de dag af door het eten van pap, vandaar de naam 'papklok'. De herkenbaarheid van deze gebouwen wordt dus breed gedragen. Ondanks dat het aantal bezoekers en gebruikers soms beperkt is, zijn deze gebouwen zo geworteld in de samenleving dat het ongenoegen van sloop van zo'n belangrijk gebouw nog generaties lang kan voortduren.

Het behoud van deze prominente gebouwen staat daarom altijd voorop, ook als ze geen monumentale status hebben.

Bedreigingen

Bij de gesprekken die gevoerd zijn met eigenaren en gebruikers van religieuze gebouwen in Lochem en tijdens de startbijeenkomst eind 2023 als start van de kerkenvisie, kwamen verschillende bedreigingen naar voren. De grootste bedreiging zijn de exploitatie- en energiekosten. De gebouwen zijn vaak oud en zijn verhoudingsgewijs groot en complex gebouwd. Onderhouds- en energiekosten zijn vaak moeilijk te dragen. Bij religieuze gemeenschappen speelt de terugloop van het aantal leden een grote en verontrustende rol. Door deze terugloop moeten de kosten door een steeds kleinere groep gedragen worden met uiteindelijk een kans op noodzakelijke afstoting van het gebouw en sloop tot gevolg.

Synagoge, Lochem

Het onderhouden van grote, vaak historische, religieuze gebouwen is kostbaar.

Hoge exploitatiekosten

Het onderhouden van grote, vaak historische, religieuze gebouwen is kostbaar. De kosten voor verwarming, verlichting en structureel onderhoud zijn hoog, vooral in oude gebouwen die mogelijk niet energie-efficiënt zijn.

Terugloop in bezoekers

Veel religieuze instellingen zien een afname in het aantal actieve leden en bezoekers. Dit leidt tot een verminderde betrokkenheid van de gemeenschap en minder financiële bijdragen, wat het onderhoud en de exploitatie van deze gebouwen bemoeilijkt.

Verlies als waardevol gebouw voor toekomstige generaties

Zonder adequate zorg en behoud dreigen deze gebouwen in verval te raken, wat zou leiden tot een onherstelbaar verlies van cultureel en historisch erfgoed.

Het verlies van deze structuren betekent ook een verlies van een belangrijk deel van de gemeenschapsgeschiedenis.

Kansen

Ondanks deze uitdagingen bieden religieuze gebouwen ook unieke mogelijkheden. De gebouwen liggen vaak centraal en op prominente plaatsen in een dorp of stad. De herkenbaarheid is hoog en de bereikbaarheid vaak uitstekend. Dit maakt dat ze, naast de vieringen, inzetbaar zijn voor maatschappelijke doeleinden en gemeenschapsactiviteiten.

Meerdere religieuze gebouwen kampen met identieke uitdagingen. Door kennis te delen en gezamenlijk op te trekken, kunnen oplossingen gevonden worden. Deze oplossingen kunnen bijvoorbeeld liggen in gemeenschappelijk gebruik, maar ook in gezamenlijke inkoop van gebruiksproducten of verduurzamingsmaatregelen. De noodzakelijke

verduurzaming van gebouwen kan ook leiden tot nieuwe kansen: door deze verduurzaming te combineren met verbouw of gedeeltelijke transformatie kan het gebouw geschikt gemaakt worden voor extra functies met betrekking tot cultureel, sociaal of commercieel gebruik.

Een samenwerking kan natuurlijk ook buiten religieuze gemeenschappen gezocht worden. Er zijn verschillende maatschappelijke en commerciële partijen die graag incidenteel gebruik willen maken van een grotere karakteristieke ruimte voor bijeenkomsten, congressen of een feestelijke gebeurtenis zoals een huwelijk.

Intensiveren van gebruik

Als een gebouw gebruikt wordt door een kleine gemeenschap en maar enkele uren per week, zijn de

Selimiye Camii Moskee, Lochem

Het gebouw hoeft dus geen monument te zijn: als het gebouw geen monument is, dan moet het college van burgemeester en wethouders in een verklaring aangeven dat het de bijzondere cultuurhistorische waarde van het bouwwerk erkent. Deze subsidies kunnen helpen bij het opstellen van plannen en het uitvoeren van haalbaarheidsstudies om nieuwe, levensvatbare functies te vinden voor deze historische gebouwen. Meer over deze regeling kunt u lezen op www.cultureelerfgoed.nl.

Vervolgstappen voor een toekomstbestendig gebouw

De eerste stap is om het toekomstbeeld van uw gebouw in beeld te brengen. Hoe gaat het gebouw gebruikt worden en hoeveel gebruikers zijn er nog? Zijn de onderhouds- en energiekosten in de toekomst beheersbaar? Mocht de toekomst voor uw gebouw onvoldoende gezekerd zijn, dan is het raadzaam om te kijken welke veranderingen en functies aanvaardbaar zijn.

Mogelijke (gedeeltelijke) functiewijzigingen of intensivering van gebruik heeft ook weer gevolgen voor de mogelijkheden en kansen van verduurzaming. Investeren in duurzame technologieën zoals zonnepanelen, isolatie en energiezuinige verwarmingssystemen kan de exploitatiekosten aanzienlijk verlagen: dit maakt het onderhoud van religieuze gebouwen niet alleen betaalbaarder, maar ook milieuvriendelijker en het gebouw wordt veel beter inzetbaar. Dit laatste kan weer extra interessant zijn voor bedrijven of organisaties om samen te werken of te investeren.

Wilt u weten wat de mogelijkheden zijn voor een functiewijziging in het omgevingsplan, neem dan contact op met de gemeente Lochem. Wij kunnen veel van uw vragen beantwoorden en u helpen met het proces.

Conclusie

Religieuze gebouwen zijn van onschatbare waarde voor onze steden en dorpen, niet alleen als plaatsen van aanbidding, maar ook als culturele en historische bakens. Ondanks de uitdagingen zoals dalende bezoekersaantallen en hoge exploitatiekosten, zijn er aanzienlijke kansen voor verduurzaming en herbestemming. Met de juiste maatregelen kunnen deze gebouwen een nieuw leven krijgen, zodat ze hun betekenis en functie behouden voor toekomstige generaties. De gemeente Lochem gaat graag met u het gesprek aan als u oplossingen zoekt voor de toekomst.

kosten voor gebruik en instandhouding verhoudingsgewijs erg hoog. Door het gebouw intensiever te gebruiken, kunnen de kosten relatief omlaag gebracht worden.

Bij verduurzamingsmaatregelen geldt dit ook, bij een lage gebruiksintensiteit zijn ingrijpende en dure maatregelen minder effectief. Het energieverbruik is immers lager en er wordt dus minder energie bespaard. Bij intensief gebruik zijn duurdere verduurzamingsmaatregelen sneller terug verdiend. Deze hogere bezettingsgraad zorgt er dus voor dat de kosten vaak beter verdeeld kunnen worden. Door een gebouw met meerdere gebruikers te delen, worden de exploitatiekosten beheersbaarder. Het gebouw zou gedeeld kunnen worden met meerdere geloofsgemeenschappen of het gebouw zou een extra functie kunnen krijgen.

Maatschappelijke bestemming

De meeste religieuze gebouwen zijn in het omgevingsplan (voorheen bestemmingsplan) aangeduid als gebouwen met een maatschappelijke functie. Vanuit de sociale en maatschappelijke functie heeft dit natuurlijk de sterke

Door een gebouw met meerdere gebruikers te delen, worden de exploitatiekosten beheersbaarder.

voorkeur. Wordt een gebouw in zijn voortbestaan bedreigd, dan is in veel gevallen een functiewijziging bespreekbaar als het gebouw hiermee behouden blijft. Een functiewijziging hoeft niet per definitie te betekenen dat een gebouw uit de eredienst wordt onttrokken. Een gemengde functie kan ook een goede oplossing zijn, een commerciële functie of een woonbestemming, waarbij een deel van het gebouw behouden blijft als religieus centrum met een maatschappelijke functie.

Herbestemmingsubsidie

De rijksoverheid heeft een subsidieregeling voor onderzoek naar de haalbaarheid van herbestemming, al dan niet in combinatie met een verduurzamingsonderzoek. Deze regeling is bedoeld voor monumenten en gebouwen met een bijzondere cultuurhistorische waarde.

Colofon

Geloof in Lochem is een uitgave van
gemeente Lochem, 2024

Teksten

Marloes Luijten-Pape & Harry Pape-Luijten
Rubicon Erfgoed
Martijn Haitink
gemeente Lochem

Eindredactie

Marloes Luijten-Pape & Harry Pape-Luijten
Rubicon Erfgoed

Redactie

Alexander de Bert, gemeente Lochem
Martijn Haitink, gemeente Lochem
CeesJan Frank, erfgoedcommissie Lochem
Rudi Hofman, Tekststudio Hofman

Art-direction en vormgeving

Marian van Roozendaal
studio MVR

Fotografie

Ivo Hutten

Productiebegeleiding

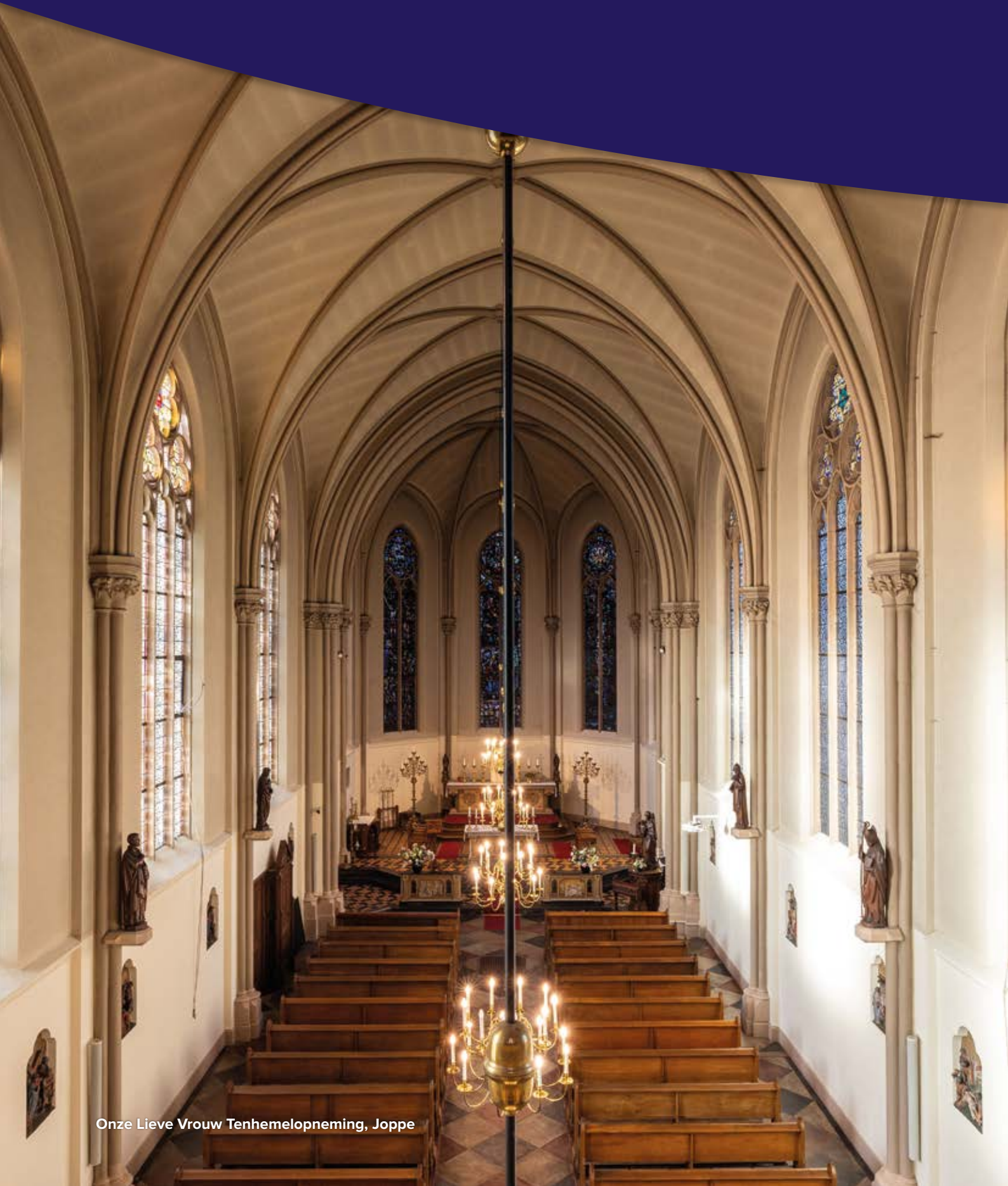
Communicatiebureau de Lynx

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvuldigd en/
of openbaar worden gemaakt door middel van druk,
fotokopie, microfilm of welke andere wijze dan ook,
zonder schriftelijke toestemming van de uitgever.

Grote of Sint-Gudulakerk, Lochem

Onze Lieve Vrouw Tenhemelopneming, Joppe